

Yttrande över SOU 2017:10, Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning, Oredlighetsutredningen.

Svenska Psykiatriska Föreningen har givits möjlighet att yttra sig över rubricerad remiss och avger därför följande yttrande. Yttrandet formulerades i samråd med prof emeritus Bergt Gerdin, Uppsala.

Inledningsvis vill vi uttrycka vår tillfredsställelse över att en utredning om ett nationellt förfarande vid oredlighet i forskning har kommit till stånd. Utredningen är ett gediget arbete, och vår förening ställer sig bakom de flesta förslag som framförs.

Till att börja med vill vi påpeka vikten av att en nationell reglering av oredlighet i forskning snarast kommer till stånd. För att upprätthålla förtroendet för svensk forskning, både från allmänheten och inte minst inom den internationella forskningsmiljön, är det av vikt att Sverige kan visa en enhetlig och strikt procedur för att stävja oredlighet.

Nedan följer våra kommentarer till de viktigaste punkterna:

Den nya myndigheten

Vår förening ser mycket positivt på idén att all oredlighet i forskning ska utredas centralt. Detta förutsätter i sig inte en egen myndighet, även om inrättandet av en självständig myndighet för hantering av misstänkt oredlighet i forskning med de uppgifter som framförs i utredningen förefaller högst rimlig. Vi anser dock att en sådan myndighet inte bör placeras vid Vetenskapsrådet, då detta senare kan komma att figurera som finansiär i ett anmält ärende. Eftersom det förutsätts att personal ska kunna delas mellan myndigheterna, kan en potentiell jävssituation eller åtminstone intressekonflikt tänkas uppstå. Vi förordar därför Centrala etikprövningsnämnden som värdmyndighet.

När det gäller Oredlighetsnämndens ledamöter, föreslår vi att dessa utses av utbildningsdepartementet på direkt förslag från lärosätena, alternativt på förslag från SUHF. Det ska också finnas en proportionalitet mellan sammansättningen av ledamöterna och den forskningsvolym som finns på lärosätena.

Förslaget om lagfäst definition av oredlighet i forskning

Detta är den fråga där vi har starkast invändning mot utredningens förslag. Att begränsa definitionen av oredlighet i forskning till *"allvarliga avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås uppsåtligen eller av grov oaktsamhet"*

vid planering, genomförande eller rapportering av forskning”, även förkortat FFP, är enligt oss alltför snävt. En sådan definition ger intrycket av att ”allt som inte är uttryckligen förbjudet, är tillåtet”. Mycket av det som idag inom forskarsamhället anses vara mycket allvarliga avvikelser från god forskningssed kommer inte att falla under den föreslagna definitionen för oredlighet i forskning, även om felet är av nog så allvarlig art som t ex undanhållande eller förstörande av dokumentation, forskning utan etiska godkännanden eller utan samtycke. Risken med att även i fortsättningen låta sådana händelser utredas internt på universiteten, i de fall de över huvud taget utreds, är att allmänhetens förtroende för forskningen försvagas. Sammantaget anser vi att definitionen av oredlighet i forskning ska ges en sådan formulering att den kan fungera som en generalklausul för sådant som inte i detalj kan förutses, men som icke desto mindre ryms i det som kan beskrivas som ”allvarliga avvikelser från god forskningssed”.

Vi vill tydligt framhålla att den svenska definitionen av oredlighet i forskning bör ligga så nära internationellt vedertagen definition som möjligt. Det finns flera orsaker till det. Dels deltar svenska universitet i stor utsträckning i internationella forskningsprojekt där vissa deltagare har svenska universitets som hemvist medan andra har utländska universitet som hemvist. Dels föreligger en stor internationell arbetsmarknad med svenska forskare anställda under längre eller kortare tid vid utländska universitet och reciprokt finns i Sverige ett stort antal utländska forskare under hela eller delar av sin yrkeskarriär. Utöver detta sker publicering i stor utsträckning internationellt i tidskrifter som anslutit sig till en internationell syn på oredlighetsbegreppet. Vi förordar därför att definitionen ändras till:

”allvarliga avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering eller andra allvarliga avvikelser från god forskningssed som begås uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning”.

En ytterligare anledning till att ansluta sig till en bredare definition är att allt större del av forskningsfinansieringen kommer från internationella organisationer som ERC eller NIH, och det nationella oredlighetsbegreppet bör i möjligaste mån harmoniera med dessa organisationers definitioner.

Förslag om vilka forskningsutförare som ska vara med i systemet och vilken forskning som ska kunna utredas

Vår förening ser helst att *all* forskning som är sådan att den publiceras efter *peer review* ska kunna utvärderas. Det bör inte vara så att ett arbete från ett läkemedels- eller teknikföretag kan passera nåsögat medan ett motsvarande vetenskapligt arbete från ett universitet ska kunna utredas. Gränsen ska vara publikationssättet snarare än utförarens organisatoriska form. Kriterierna för vad som ska utredas ska inte heller ta hänsyn till om det rör sig om ett studentarbete eller ej. Studentarbeten blir i allt högre grad publika och sökbara i de universitetsgemensamma databaserna och kan då utgöra bas för fortsatt vetenskapligt arbete och som referensälla. Det är viktigt att här hålla i minnet att oredlighetsbegreppet som sådant utgår från om det förelegat allvarliga avvikelser från god forskningssed i genomförandet av själva forskningen, utan hänsyn till i vilken formell akademisk kontext forskningsarbetet

genomförts, eller vem som *de facto* utfört det. En konsekvens av detta sista synsätt är att utredningens diskussion om att endast "forskare", definierade som de som "genomgår eller har genomgått forskarutbildning och som deltar i forskning" skall omfattas av tillsynen, i princip är obsolet.

Föreningen ser att det finns en viss oklarhet i den föreslagna författningstextens 9 §, 1 st.: "Prövning av oredlighet i forskning enligt denna lag får inte grundas på omständigheter som är äldre än tio år." För att kunna räkna preskriptionstid behöver begreppet "omständigheter" förtydligas. Gäller denna preskriptionstid från när själva forskningen planerades eller utfördes, när den publicerades eller från något annat tillfälle i forskningsprocessen?

Förslag om utredningarnas olika faser

Vi ställer oss positiva till den process som utredningen föreslagit för behandling av ärenden rörande oredlighet i forskning. Vi vill tillföra att varje lärosäte bör inrätta en egen beredningsgrupp/-nämnd, under ledning av jurist, vilken gör den förberedande bedömningen av de anmälningar som kommer lärosätet tillhanda. Därutöver ska gruppen/nämnden ha till uppgift att avgöra de ärenden som inte faller under den överenskomna definitionen av oredlighet i forskning men som av andra skäl avviker från god forskningssed.

Vi ser också med tillfredsställelse på att Oredlighetsnämnden kan ta upp ärenden som anmälts anonymt, samt att nämnden i sig själv kan besluta att ta upp ärenden som kommit till dess kännedom. Vi anser emellertid att den föreslagna författningstexten i 7 §, 2 st. ändras så att nämnden *ska* pröva ärenden som den har fått kännedom om även på annat sätt än genom överlämnande eller anmälan.

Vi anser dessutom att det är av vikt att 6 § kompletteras med ett krav på att forskningsutföraren skyndsamt ska se till att säkra dokumentation som kan utgöra underlag till den forskning som anmäls. Vid tidigare incidenter har det hänt att dokumentation försvunnit mellan tidpunkten för anmälan och utredningens början, vilket haft menlig inverkan på möjligheten att få fram en komplett bild av händelsen.

Förslag om rättssäkerhet för anmälare och anmälda

Avseende denna del är vi inte överens med utredningens förslag utan anser att "förundersökningssekretess" bör råda tills ärendet är avgjort. Utredningens argument för att inte sekretessbelägga utredningen är här inte övertygande i förhållande till den skada som kan åsamkas anmäld och/eller anmälare. Att rehabilitera ett negativt rykte, om än ogrundat, är en svår och kanske omöjlig process. Även i förhållande till allmänhetens förtroende för forskningen är det av vikt att så få spekulationer som möjligt i pågående ärenden får en chans att frodas.

Förslag om upprätthållande av god forskningssed

Vår förening har inget att invända mot de synpunkter och förslag som framförs under utredningens avsnitt om upprätthållande av god forskningssed. När det gäller utarbetandet av en svensk nationell uppförandekod för god forskningssed, föreslår vi att det kan vara värdefullt, såväl nationellt som internationellt, att istället ansluta sig till All European Academies (ALLEA) riktlinjer: The European Code of Conduct for Research Integrity,

eftersom forskningsverksamhet är internationell i sin natur och andelen utländska forskare på svenska lärosäten stor. Som utredningen påpekar, finns det ett otal riktlinjer inom oredlighetsområdet och vi anser att det således inte finns ett behov av att tillföra ytterligare en sådan.

Förslagets konsekvenser

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna anser vi att den nya myndigheten borde tillföras medel från statskassan istället för att ytterligare minska basanslagen till de svenska lärosätena. Övriga berörda forskningsutförare såsom landsting och kommuner kommer enligt förslaget inte att behöva bidra med medel. Framför allt landstingen är ju stora forskningsutförare och lärosätena ska inte behöva subventionera dessas andel av myndighetens kostnader. Den kostnadsminskning för lärosätena som utredningen hänvisar till är försumbar, eftersom de fortfarande kommer att ha i uppgift att hantera de ärenden som inte faller inom myndighetens definition av oredlighet. Lärosätena kommer dessutom att, enligt utredningens förslag, få nya uppgifter, inklusive rapportskyldigheter till myndigheten.

Till sist bör påpekas att det i utredningens uppdrag inte legat att analysera själva forskningsbegreppets begränsningar. De senaste årens medialt uppmärksammade skeenden på flera av Sveriges universitet och tillhörande sjukvårdsinrättningar har visat att det råder stor osäkerhet avseende var gränsen för forskningsbegreppet går och när åtgärder, exempelvis inom sjukvården, som genomförs i en kunskapsökande vardag *de facto* inryms i ett juridiskt forskningsbegrepp. Svenska Psykiatriska Föreningen vill framhålla att denna osäkerhet kommer att kvarstå även om de förslag som denna utredning framför kommer att implementeras, och måste ges en lösning helt separat från den aktuella utredningens uppdrag.

För Svenska Psykiatriska Föreningen

Daniel Lindqvist
Ullakarin Nyberg